

Realizări și dileme ale reformei economice în China Studiu comparativ cu țările din Europa de Est^{X)}

prof. Zhang Wenwu - China

1. Reforma economică din China și dezvoltarea economică actuală

La ora actuală, cercurile economice internaționale și, în general, întreaga comunitate economică internațională sunt de părere, în mai multe variante, că, în China, reforma economică din ultima decadă sau mai mult are succes și că economia țării se dezvoltă în cel mai accelerat ritm. În esență, este o afirmație corectă. Dar, trebuie să notăm că desfășurarea ei nu este o simplă plutire în larg. Există succese, dar și insuccese. Reforma progresează în mod constant prin încercarea de a se adapta la condițiile concrete din China și făcându-și drum printre încercări și erori. În cursul acestui proces, națiunea este în căutarea unei cai comune atât reformei cât și dezvoltării, care să combine situația specifică din China cu caracteristicile Chinei.

Reforma și deschiderea din ultimii 15 ani au operat schimbări profunde în sistemul economic din China.

a. Structura proprietății a suferit schimbări drastice. În producția industrială totală, ponderea deținută de sectorul de stat a scăzut de la peste 90% la 48,3%, în timp ce cea deținută de sectorul cooperativ s-a ridicat la 38,2%, întreprinderile particulare sau cele cu capital mixt (autohton și străin) reprezentând 13,5%. În totalul vânzărilor cu amănuntul a mărfurilor de larg consum, sectorul de stat, sectorul cooperativ și întreprinderile particulare reprezintă 41,3%, 27,9% și, respectiv 30,8%. Dezvoltarea rapidă a sectorului particular a imprimat o nouă vitalitate și dinamică economiei naționale.

b. Mari schimbări s-au produs și în mecanismul stabilirii prețurilor. Acum, după adaptarea treptată în decursul a 15 ani, 80% din prețurile materialelor de producție, peste 85% din prețurile produselor agricole ca și peste 95% din prețurile bunurilor industriale de larg consum au fost liberalizate.

c. Mecanismul de piață joacă un rol tot mai mare în reglementarea producției și în alocarea resurselor, substituindu-se treptat planificări centralizate, de comandă. În 1985, în agricultură s-a renunțat complet la planificarea impusă. Sectorul unde planificarea de comandă încă se mai aplică în cadrul producției industriale totale s-a redus de la peste 95% în 1978 la 5% în prezent. Piață liberă a înlocuit treptat controlul unic de stat în domeniul distribuirii factorilor de producție, cum ar fi: capitalul, forța de muncă, proprietatea imobiliară etc. S-au pus bazele pieței de capital, ale pieței forței de muncă, ale pieței valorilor imobiliare și ale pieței de contracte futures.

Reforma și deschiderea din ultimii 15 ani au contribuit substanțial la dezvoltarea economică.

a. Între 1978-1993, rata medie anuală de creștere a PIB a fost de 9%; în 1993, ea a fost de 13,4%, în timp ce, în prima jumătate a anului 1994, rata de creștere a fost de 11,6%.

b. În industrie, s-au produs impresionante transformări structurale. Din 1978 până în 1993, ponderea sectorului primar

¹⁾ Comunicare prezentată la Simpozionul "Reformele economice din România și China" 29-30 noiembrie, 1994, București Traducere: Ileana Bonanno - asistent cercetare I.E.N.

al industriei în PIB a scăzut de la 28,43% la 21,2%, ceea ce a sectorului secundar a crescut de la 48,6% la 51,8%, iar ceea ce a sectorului terțiar a crescut de la 23% la 27%.

c. Piața are un ritm dinamic iar cererea socială a crescut cu rapiditate. Rata medie anuală de creștere a vânzărilor totale de mărfuri cu amănuntul către populație este de 14,5% iar în anul 1993, s-a înregistrat o creștere de 26,1% față de anul precedent.

d. Exportul s-a dezvoltat într-un ritm alert. Volumul total de import-export s-a majorat de la 20,64 miliarde de dolari SUA în 1978 la 195,80 miliarde dolari SUA în 1993, reprezentând o rată de creștere anuală medie de 16,2%. Cifrele pentru prima jumătate a lui 1994 au indicat o creștere de 25,4% față de aceeași perioadă a anului

1993. În 1993, China ocupa locul 11 în lume, din punct de vedere al volumului total la export.

e. A fost introdusă o mare cantitate de capital străin. Între 1979-1993, investițiile reale de capital străin atingeau 63,90 miliarde dolari SUA, în timp ce cifrele pentru 1993 indicau 25,76 miliarde dolari SUA.

f. Standardul de viață al cetățenilor țării s-a ridicat de-a lungul anilor. După eliminarea factorului de inflație, creșterea venitului anual este 7% pentru țărani și 5% pentru muncitorii de la orașe și funcționari. În 1993, balanța economiilor locuitorilor de la orașe și sate a atins RMB 1.476,40 miliarde de yeni, echivalent cu 47% din PIB al anului 1993.

2. Specificități ale reformei economice din China: comparație cu țările est-europene

Reforma economică din China și dezvoltarea sa economică reprezintă un suiect important în cercurile economice internaționale ale anilor '90. Opinia predominantă este că performanțele economice chineze se datorează faptului că în China a fost adoptată strategia reformei pas-cu-pas, diferită de strategia radicală și "de soc" adoptată de țările est-europene. Există unii savanți, printre care Jeffrey Sachs, economist american, care sunt de părere că reforma economică de succes relativ din China, comparativ cu țările din Europa de Est și cu cele din CSI, a reușit datorită faptului că, în China, acest proces a pornit de la societatea agrară, în timp ce țările Europei de Est au pornit-o ca țări cu o economie "supraindustrializată", ca și datorită faptului că, înainte de începerea reformei, 80% din populația Chinei își desfășura activitatea în afara economiei socialiste organizate. Personal, consider aceste păreri a nu fi foarte corecte și a nu a avea caracter generalizator.

Înainte de toate, în China, reforma nu are un ritm lent în toate domeniile de acți-

vitate. În regiunile rurale, ea este chiar dinamică. Chinei i-au trebuit numai 2 ani, adică din toamna anului 1980 până în toamna anului 1982, pentru a realiza la scară națională tranziția de la sistemul cooperativist (asociații) la sistemul (asumării) responsabilității prin contracte familiale (cvasi-privatizate). Reforma a progresat foarte rapid și în zonele economice speciale (ZES). Acest tip de zone a avansat rapid de la economia planificată la economia de piață într-o singură etapă. La scurt timp după ce, în 1980, au fost stabilite cele patru ZES, s-au deschis 14 orașe de pe coastă. Ulterior, a fost creat un model de deschidere multiform în 5 ZES-uri, 32 de zone de dezvoltare tehnologică și economică, 52 de zone cu dezvoltare de tehnologie nouă și înaltă tehnologie la nivel de stat și peste 900 de orașe și județe (regiuni) deschise, aflate atât pe coastă cât și în interiorul țării.

În al doilea rând, situația curentă a reformei în China dovedește că succesele nu depind, în mod necesar, de o abordare treptată. Din contră, multe reforme trep-

tate se dovedesc a nu avea succes și antrenază cu ele multe probleme. Afirmarea că succesul reformei în China s-ar datora faptului că (țara) este o societate agrară și faptului că 80% din populația Chinei își desfășoară activitatea în afara sistemului socialist nu reprezintă opinia generală și contrazice realitatea.

Elementele specifice reformei economice din China fac și ele subiectul dezbatărilor aprinse din cercurile universitare. Considerentele generale prezentate în continuare sunt demne de a fi menționate.

Un prim punct este faptul că reforma economică din China se desfășoară într-un climat de relativă stabilitate politică și de creștere economică constantă. În comparație cu multe țări din Europa de Est și din CSI, China se bucură de un climat social și politic mai favorabil urmăririi obiectivelor reformei sale economice. În ultimii 15 ani, situația politică a fost relativ stabilă și economia în permanentă îmbunătățire. Aceasta a asigurat reformei condiția necesară a stabilității sociale. În plus, mulțumită beneficiilor reale și standardului de viață îmbunătățit câștigat de populație, reforma se bucură de sprijin într-un grad destul de ridicat. Cu alte cuvinte, în China, reforma are un climat intern mai bun. Reforma reprezintă forță motivatională, dezvoltarea economică este baza, iar menținerea stabilității sociale relative reprezintă o condiție indispensabilă pentru realizarea fără șocuri a reformei și pentru dezvoltarea economică. După părerea mea, este punctul esențial.

Un al doilea element constă în faptul că reforma economică din China a pornit din afara sectorului de stat. În loc ca primul obiectiv al atacului său să fie întreprinderile de stat mari și mijlocii, care sunt pilonul economiei planificate, reforma a depus eforturi apreciabile pentru dezvoltarea sectorului particular și cooperativ din afara acestora (inclusiv a societăților cu capital străin și mixte și a celor din comune și sate de factură cooperativă). Nu a lansat un atac furtunos împotriva între-

prinderilor de stat mari și mijlocii înainte ca sectorul particular și cel cooperativ să fie suficient de puternice pentru a sprijini partajal dezvoltarea economică și socială. În trecut, în momentul în care se trecea la reforme economice, toate fostele state socialiste întâmpinau un obstacol greu de trecut: imediat ce se dorea abordarea clesiunii întreprinderilor de stat mari și mici, care sunt pilonul economiei planificate, situația economică se deteriora. Esența reformei economice este realizarea tranzitiei de la economia planificată la economia de piață. Totuși, nu este de așteptat ca o astfel de tranzitie să fie încheiată în scurt timp. Pe de altă parte, viața economică nu poate fi întreruptă nici măcar o singură zi; nici sistemul economic nu poate înceta să funcționeze nici măcar o singură zi. Dacă tocmai aceste întreprinderi de stat mari și mijlocii, care, prin funcționarea lor, susțin economia, sunt înălțurate, chiar dacă acest pilon este nesatisfăcător și trebuie să fie înlocuit, economia va înceta să funcționeze, iar o economie deteriorată nu poate sprijini tranzitia. Ca rezultat, va apărea cercul vicios.

Folosind experiența acumulată și bazându-se pe condițiile existente, China a pornit investigarea unor căi noi. Unii savanți chinezi compară economia actuală cu o căruță veche și sectorul de stat inefficient cu un cal bătrân înhamat la căruța cea veche. În acest context, calea cea nouă ar însemna că bătrânuл cal nu ar trebui omorât în primul rând iar căruța uzată dezmembrată imediat. În schimb, calul ar trebui alimentat cu hrană de calitate superioară, iar osiile căruței ar trebui unse. În același timp și în afară de toate acestea, ar trebui să fie cumpărați cai tineri și căruțe noi, pentru a se putea crea noi piloni pentru economia națională care să sprijine dezvoltarea economică. Primul pilon este agricultura, care s-a dezvoltat rapid după abolirea sistemului cooperativ. Si, în consecință, el asigură oferta alimentară și condițiile necesare pentru funcționarea

economiei. Al doilea pilon este constituit din TVE (cooperative), industria particulară, comerțul particular, societățile cu capital străin și societățile mixte. Rata de creștere a acestui sector diferit de cele de stat a fost de peste două ori față de cea a sectorului de stat.

Dezvoltarea rapidă a societăților cu capital străin și societăților mixte reprezintă un succes al reformei în China, prin faptul că ea combină reforma cu politica ușilor deschise. Nu numai că ea aduce o infuzie puternică de capital străin și tehnologie nouă, dar, în același timp, leagă o parte a economiei naționale în ritm rapid a TVE, a societăților particulare, a societăților cu capital străin și a societăților mixte având rolul de a sprijini parțial economia Chinei. În paralel cu dezvoltarea rapidă a sectorului particular, pon-

derea sectorului de stat în economia industrială a scăzut de la peste 90% la 48,3%, fără ca prin aceasta el să fie afectat sau slăbit.

În al treilea rând, reforma economică în China s-a desfășurat pe fundalul unei creșteri constante a cererii pe piață. Comparativ cu multe țări est-europene, piața internă și cea externă a Chinei au cunoscut o dezvoltare impresionantă în ultimii ani. Din cauza destrămării CAER-ului și datorită altor cauze, vânzările totale cu amănuntul pe piață internă și exporturile țărilor est-europene au scăzut drastic, în timp ce vânzările totale cu amănuntul, activitățile de import-export ale Chinei cresc cu o rată anuală de 14,5% și respectiv 16%. Ceea ce, fără îndoială, a asigurat condiții excelente reformei economice.

3. Probleme cu care se confruntă reforma economică din China

a. O economie "supraîncălzită" și investiții pe o scară excesiv de înaltă.

În ultimii ani, alături de extinderea continuă a investițiilor, economia Chinei este supraîncălzită. În 1993, investițiile de capital fix au atins RMB 1182,90 yeni, reprezentând o creștere de 50,6% față de anul precedent. Astfel în unitățile de stat, unitățile cooperatiste și în gospodăriile individuale investițiile au crescut cu 57,8%, 53,9% și, respectiv, 15,8%. Investițiile de capital fix reprezintă 37,5% din PIB, iar pentru anul 1994, se anticipează o cifră de 38%. Investițiile excesive au multe consecințe nefavorabile asupra dezvoltării susținute și sănătoase a economiei. Ele au condus la dezechilibrul dintre oferta agregată și cererea agregată, la o ofertă inadecvată de capital și investiții, la prea multe proiecte noi, la întârzierea definitivării unor proiecte și.a.m.d. În plus, structura investițiilor nu este rațională și eficiența investițiilor este scăzută. Există multe cauze în spatele acestei situații, dar cele mai importante sunt rămânerea în urmă a reformei în cadrul sistemului finanțier și al

celui de investiții, absența unui mecanism de control al investițiilor, în timp ce unitățile de investiție și băncile care oferă împrumuturi își asumă foarte rar risuri-responsabilității.

b. Inflația.

În ultimii ani, economia chineză a fost supusă unei puternice presiuni inflaționiste, având o rată anuală a inflației care se exprimă prin două cifre. Din punctul de vedere al indicelui național al prețurilor la vânzările de mărfuri cu amănuntul, rata lunară medie de creștere (comparată cu cea a lunii precedente), între noiembrie 1993 și februarie 1994, a fost de 3,45, iar pentru lunile martie, aprilie, mai și iunie 1994, indicatorii au fost 0,9%, 1,3%, 0,7% și, respectiv, 1,0%. Ceea ce înseamnă că rata de la începutul anului reprezintă aproximativ 50% din rata anuală și că, la mijlocul anului, rata a scăzut la nivelul de 10-12%. În esență, în China, inflația este rezultatul dezechilibrului dintre oferta agregată și cererea agregată, cu enorme sume de bani în căutarea unei oferte scă-